

SPORTUOJANČIŲ IR RIZIKOS GRUPĖS PAAUGLIŲ PATIRIAMŲ IR JŲ PAČIŲ VYKDOMŲ PATYČIŲ DAŽNUMAS

Ilona Tilindienė, Giedrė Rastauskienė, Irena Valantinienė, Nijolė Lagūnavičienė
Lietuvos kūno kultūros akademija, Kaunas, Lietuva

Ilona Tilindienė. Socialinių mokslų daktarė. Lietuvos kūno kultūros akademijos Sporto pedagogikos ir psichologijos katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptis — socialinė edukologija.

SANTRAUKA

Lietuvos ir užsienio mokslininkai teigia, kad mokyklose agresyvumo, tyčiojimosi mastas vis didėja ir, kaip įrodyta empiriniais tyrimais (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2004; Christian, Kashiwagi, 2007; Carlson, Cornell, 2008; Zaborskis, Vareikienė, 2008 ir kt.), yra vaikų, kurie nuolatos patiria bendraamžių patyčias mokykloje.

Šiame straipsnyje analizuojamas 5–10 kl. sportuojančių ir rizikos grupės paauglių patiriamų patyčių dažnumas amžiaus, lyties aspektais. Tyrimo tikslas — atskleisti 5–10 kl. sportuojančių ir rizikos grupės paauglių patiriamų ir jų pačių vykdomų patyčių dažnumą.

Tyrimo objektas — 5–10 kl. sportuojančių ir rizikos grupės paauglių patiriamų ir jų pačių vykdomų patyčių dažnumas.

Tyrimo uždaviniai: 1) nustatyti 5–10 kl. sportuojančių ir rizikos grupės paauglių patiriamų patyčių dažnumą lyties ir amžiaus aspektais; 2) įvertinti tiriamųjų tyčiojimosi iš bendraamžių dažnumą lyties ir amžiaus aspektais; 3) atskleisti asmens patiriamų patyčių ir jo paties tyčiojimosi iš kitų bendraamžių dažnumo priklausomybę.

2008 metais buvo apklausti 296 Kauno miesto mokyklų sportuojantys ir rizikos grupės paaugliai. Tiriamiesiems buvo pateiktas klausimynas, parengtas remiantis Didžiosios Britanijos Jorko miesto Patyčių klausimynu moksleiviams, o gauti duomenys interpretuoti naudojant neparimetrinę statistiką.

Nustatyta, kad patyčių dažnumas nepriklauso nuo lyties — tiek merginos, tiek vaikinai patiria analogišką patyčių dažnumą. Sportavimo ir amžiaus veiksniai mažina patiriamų patyčių dažnumą — sportininkai (tiek merginos, tiek vaikinai) patiria patyčias rečiau nei rizikos grupės paaugliai, o vyresniųjų (8–10 kl.) klasių paaugliai patyčias patiria rečiau nei jaunesniųjų (5–7 kl.).

Rizikos grupės paaugliai dažniau tyčiojasi iš kitų vaikų, nei sportuojantieji. Tyčiojimosi dažnumas iš kitų taip pat priklauso nuo lyties ir amžiaus veiksnių. Merginos teigia, kad jos rečiau tyčiojasi iš bendraamžių nei vaikinai, o vyresni (8–10 kl.) paaugliai — rečiau nei jaunesni (5–7 kl.).

Analizuojant asmens patiriamų patyčių ir jo paties tyčiojimosi iš bendraamžių dažnumo raišką nustatyta silpna tiesinė šių reiškinių priklausomybė 5–7 klasėse ir sportuojančių paauglių grupėse.

Raktažodžiai: patyčių dažnumas, popamokinė veikla, agresyvus elgesys.

IVADAS

Lietuvos ir užsienio mokslininkai nurodo, kad mokyklose agresyvumo, tyčiojimosi mastas vis didėja ir, kaip įrodyta empiriniais tyrimais (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2004; Zaborskis, Vareikienė, 2008; Christian, Kashiwagi, 2007; Carlson, Cornell, 2008 ir kt.), yra vaikų, kurie nuolat patiria bendraamžių patyčias mokykloje.

Patyčias patiriančių ir iš kitų besityčiojančių moksleivių skaičius Lietuvos mokyklose yra didesnis negu kitose Europos šalyse (Zaborskis ir kt., 2005). Remiantis 1994—2002 m. tarptautinio moksleivių sveikatos ir gyvenimo tyrimo duomenimis, Lietuvoje kas trečias 11—15 metų moksleivis 2—3 kartus per mėnesį arba dažniau patiria kitų moksleivių patyčias. Beveik tiek pat

moksleivių patys tyčiojasi (Zaborskis ir kt., 2005) iš bendraamžių.

Literatūroje galima rasti daug tyrimų, susijusių su patyčių reiškiniu. Analizuojamas *patyčių dažnumas*. Amerikiečių mokslininkai (Wilson, 2006; *Bullying by the numbers*, 2007) nurodo, kad tyčiojimąsi patiria vienas iš trijų 6–10 kl. moksleivių; Vokietijoje nuolat patyčias patiria maždaug 8% vaikų, 22% — patys jas inicijuoja (Wolke et al., 2001 — cit iš Targamadžės, Valeckienės, 2007). Lietuvoje, kaip ir buvo minėta, patyčias patiria nuo 50 iki 70% vaikų (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2004; Zaborskis ir kt., 2005; Zaborskis, Vareikienė, 2008).

Mokslininkai gilinasi ir į *patyčių formų raišką*. Lietuvių autoriai išskiria tokias patyčių formas: tiesiogines (vaikas atvirai puolamas, užgauliojamas savo bendraamžių) ir netiesiogines (asmu skaudinamas nenaudojant tiesioginės agresijos). Pagal tai, kokia agresija yra naudojama vaiko atžvilgiu, patyčios skirstomos į žodines, fizines, sudėtines (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Užsienio tyrėjai (Wilson, 2006; San Antonio, Salzfas, 2007) tyčiojimąsi skirsto į fizinių (mušimą, spardymą), žodinių (pravardžiavimą, erzinimą) ir psichologinių (socialinį atskyrimą, prievartą, paskalų skleidimą).

Šiuo metu užsienyje ir Lietuvoje dažnai minima nauja tyčiojimosi forma — *tyčiojimasis internetu* — tai telefonu ir kompiuterių naudojimas (elektroniniu paštu siunčiami vaizdai ir žinutės, varginant ar gąsdinant kitus). Mokiniai, patyrę tyčiojimąsi internetu, labiau linkę praleidinėti pamokas, blogiau mokytis, yra prislėgti (Wolfsberg, 2006). Škotijoje mokslininkai, ištyrę 100 šeimų iš Nacionalinės autistų bendruomenės, išsiaiškino, kad net 38% (28% mergaičių ir 10% berniukų) autistų vaikų buvo tyčiojimosi internetu aukos (*Teachers not trained to handle bullying, claims committee*, 2007).

Atliekami tyrimai, įrodantys negatyvų patyčių poveikį asmenybės *psichikos sveikatos ir elgesio problemų atsiradimui*. M. F. Van der Wal, C. A. M. De Wit ir R. A. Hirasing (2003) tyrimo duomenimis, ir berniukai, ir mergaitės, iš kurių yra tyčiojamasi, dažnai patiria depresiją, juos kamuoja mintys apie savižudybę. Paaugliai, tapę patyčių aukomis ir (arba) patys tyčiojęsi iš kitų, turėjo didesnę savižudiškų ketinimų galimybę nei tie, kurie nebuvo to patyrę. L. C. Fleming, K. H. Jacobsen (2009) teigimu, patyčios yra stipriai susijusios su depresijos simptomais, ir tai būdingiau mergaitėms.

A. Zaborskis ir I. Vareikienė (2008) nustatė, kad mokykloje pasireiškusios patyčios susijusios su blogesniu moksleivių savo sveikatos vertinimu, menkesniu pasitenkinimu gyvenimu ir dažniais galvos, skrandžio, nugaros skausmais, liūdesiu, irzlumu, nervine įtampa, nemiga, galvos svaigimu, silpnumu. Nustatytos sąsajos priklausė nuo tiriamųjų lyties ir patyčių pobūdžio. Tyčiojėsi iš kitų paaugliai buvo linkę rūkyti, vartoti svaičiusius gėrimus ir narkotines medžiagas. Taip pat išryškėjo, kad jaunuoliai, po vieną kriminalinių nusikaltimų įvykdę iki 24 metų, 6–9 klasėse buvo identifikuoti kaip priekabautojai (tyčiotojai), 40% iš jų iki 30 metų amžiaus buvo teisti tris ir daugiau kartų. Suaugę tyčiotojai pasityčiojimą perneša ir į šeimą smurtaudami (*Bullying by the numbers*, 2007). Tuo tarpu vaikai-aukos dažnai tampa suaugusiais-aukomis ir leidžia tyčiotis iš savęs darbo vietoje, šeimoje (Fritz, 2006; Root, 2006).

Taigi pastaraisiais metais jaunų žmonių agresyvaus elgesio tyrimams skiriama itin daug dėmesio: analizuojama patyčių intensyvumas, formos, lyčių skirtumai, pasekmės asmenybės psichosocialinei sveikatai (McGuckin, 2006; Wilson, 2006; San Antonio, 2007; Targamadžė, Valeckienė, 2007; Zaborskis, Vareikienė, 2008; Fleming, Jacobsen, 2009 ir kt.), ieškoma veiksmingų būdų ir priemonių, kaip spręsti šią problemą.

Deja, mokslinėje literatūroje pasigendama tyrimų, kurių metu būtų nagrinėjama sportavimo ir patyčių priklausomybė (pvz., kaip sportavimas susijęs su agresijos raiška, patyčių prevencija ir pan.). Juolab kad mokslinėje literatūroje nuolatos diskutuojama, kaip sportas veikia asmenybės socialinius įgūdžius, saviugdą, nuo kurių priklauso individo elgesys aplinkoje (Šniras, Malinauskas, 2005; Yoneyama, Rigby, 2006 ir kt.). Taip pat nėra daug tyrimų, kuriais būtų analizuojama, kaip priklausymo rizikos grupei veiksny (jį lydintis agresyvus, asocialus elgesys) veikia tyčiojimosi procesą. Taigi įdomu patyrinti šias dvi specifines grupes tyčiojimosi raiškos aspektu, nes kai kurie autoriai (Ivanauskienė, 2005; Bruyn, Cillessen, 2006; Dunn et al., 2008) nurodo, kad tiek sportuojantys, tiek rizikos grupės paaugliai yra padidintos agresijos (tik vieni — prosocialia, kiti — asocialia forma), taip pat išskirtinio statuso (tiek pozityvaus, tiek negatyvaus) turėjimu bendraamžių grupėje, ir tai gali paskatinti būti patyčių iniciatoriais arba nevykdyti patyčių; patiems tapti patyčių aukomis arba jų išvengti. Visa tai paskatino iškelti *tyrimo tikslą* — atskleisti 5–10 kl. sportuojančių ir rizi-

Tiriamųjų grupės	Merginos	Vaikinai	Iš viso
Sportuojantys paaugliai	127	114	241
Rizikos grupės paaugliai	35	20	55
Iš viso	162	134	296

Lentelė. Socialinės-demografinės tyrimo imties apibūdinimas

kos grupės paauglių patiriamų ir jų pačių vykdomų patyčių dažnumą.

Tyrimo objektas — 5—10 kl. sportuojančių ir rizikos grupės paauglių patiriamų ir jų pačių vykdomų patyčių dažnumas.

Tyrimo uždaviniai: 1) nustatyti 5—10 kl. sportuojančių ir rizikos grupės paauglių patiriamų patyčių dažnumą lyties ir amžiaus aspektais; 2) įvertinti tiriamųjų tyčiojimosi iš bendraamžių dažnumą lyties ir amžiaus aspektais; 3) atskleisti asmens patiriamų patyčių ir jo paties tyčiojimosi iš kitų bendraamžių dažnumo priklausomybę.

TYRIMO METODIKA

Tiriamiesiems buvo pateiktas adaptuotas klausimynas, parengtas remiantis Didžiosios Britanijos Jorko miesto Patyčių klausimynu moksleiviams (prieiga internetu http://www.state.de.us/attgen/main_page/teachers/bullquesti.htm), kurį sudarė 11 uždaro ir atviro tipo klausimų. Kiekvienas klausimas turėjo nuo 2 iki 10 atsakymo variantų. Tiriamiesiems reikėjo pasirinkti vieną, kai kur kelis atsakymo variantus. Klausimynas adaptuotas atlikus žvalgomąjį tyrimą Kauno sporto mokykloje. Buvo iširta dvidešimt 12—17 metų mokinių. Jiems pateikti Patyčių klausimyne esantys klausimai, kurių atsakymo variantus turėjo pasirinkti. Antrą kartą mokiniai apklausti po dviejų savaitių, gautas 81% duomenų stabilumas.

Anketoje pateikti klausimai suskirstyti į dvi grupes — viena klausimų grupė rodo tiriamųjų patiriamų, kita — inicijuojamų patyčių raišką. Anketoje pateikti tokie klausimai, kaip antai: *ar iš Tavęs tyčiojamosi mokyloje; kas iš Tavęs tyčiojasi; kur iš Tavęs buvo tyčiojamosi; ar tyčiojiesi iš kitų vaikų mokykloje pats; tyčiojiesi vienas ar su kitais moksleiviais ir pan.*

Tyrimo metodai — mokslinės literatūros analizė ir anketavimas. Gautiems duomenims apdoroti naudota SPSS programa. Lyginamų grupių imtys buvo parenkamos atsižvelgiant į W. C. VanVoorhis ir L. B. Morgan (2001) statistinio tyrimo taisykles. Ryšio tarp kintamųjų analizei atlikti taikėme neparametrinės statistikos asociacinės analizės χ^2 metodą. Patiriamų patyčių skalės vertės buvo suvienodintos su pačių tiriamųjų vykdomų patyčių skalės vertėmis, perkoduojant patiriamų patyčių

reikšmę *labai dažnai į dažnai*. Šių skalių ryšio stiprumas įvertintas *Gamma* koeficientu (Паниотто, Максименко, 2003). Tyčiojimosi skirtumai laikyti statistiškai patikimais, esant ne didesnei nei 5% paklaidai ($p < 0,05$).

Tiriamieji ir tyrimo organizavimas. Apklausi, kuri buvo atliekama 2008 metais, atsitiktinės patogiosios atrakos būdu atrinkti 296 Kauno miesto mokyklų 5—10 kl. (12—16 m.) paaugliai. Tiriamieji suskirstyti į dvi grupes: pirma grupė — sportuojantys paaugliai, antra — rizikos grupės vaikai. Sportuojančiais asmenimis laikėme tuos, kurie mažiausiai po du kartus per savaitę lanko(-ė) pratybas sporto mokyklose ar klubuose ir sportuoja(-avo) ne mažiau kaip vienerius metus, dalyvauja(-avo) varžybose. Rizikos grupės vaikais laikėme tuos, kurie gyvena asociacijoje, nedarniose arba nepilnose šeimose, patiria psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gyvena ypač sunkiomis materialinėmis sąlygomis, taip pat agresyvius, bendraamžių atstumtus vaikus ir tuos, kurie yra padarę smulkių prasižengimų ar nusikaltimų, turinčius pedagoginių ar psichologinių problemų.

Sportuojantys paaugliai apklausti Kauno m. sporto mokyklose. Tyrimas vykdytas kūno kultūros pamokų metu, iš anksto suderinus su mokyklos vadovybe ir dalyko mokytoju. Rizikos grupės vaikai apklausti vaikų dienos centruose pratybų metu, taip pat gavus vadovybės sutikimą (žr. lent.).

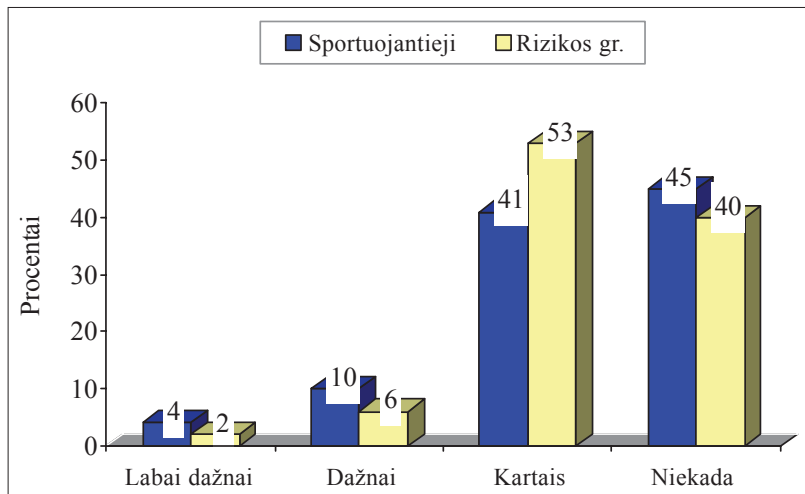
REZULTATAI

Patiriamų patyčių dažnumas sportuojančiųjų grupėje yra mažesnis (4, 10, 41, 45%) ir skiriasi nuo rizikos grupės paauglių (2, 6, 53 ir 40%). Patyčių paplitimas tarp nesportuojančių ir rizikos grupės paauglių reikšmingai nesiskiria ($\chi^2 = 8,52$ (3); $p > 0,05$) (1 pav.).

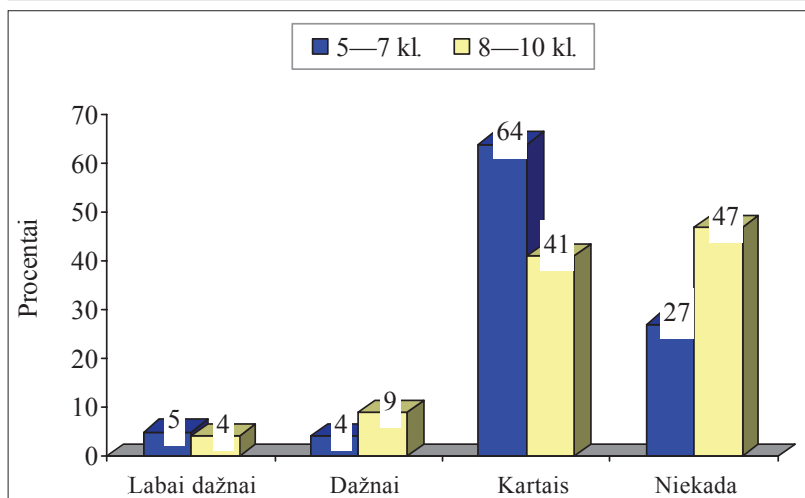
Didėjant tiriamųjų amžiui, patyčių dažnis mažėja ($\chi^2 = 23,7$ (3); $p = 0,000$) (2 pav.). 47% vyresnių mokinių teigia, kad niekada nepatiria patyčių arba jas patiria kartais (41%), su tuo sutinka 27 ir 64% jaunesnių (5—7 kl.) mokinių.

Tyrinėjant patyčių dažnumą lyties atžvilgiu galima teigti, kad tiek merginos, tiek vaikinai patiria analogišką patyčių dažnumą. Kas dešimta mergina ir kas dešimtas vaikinai patiria dažnas

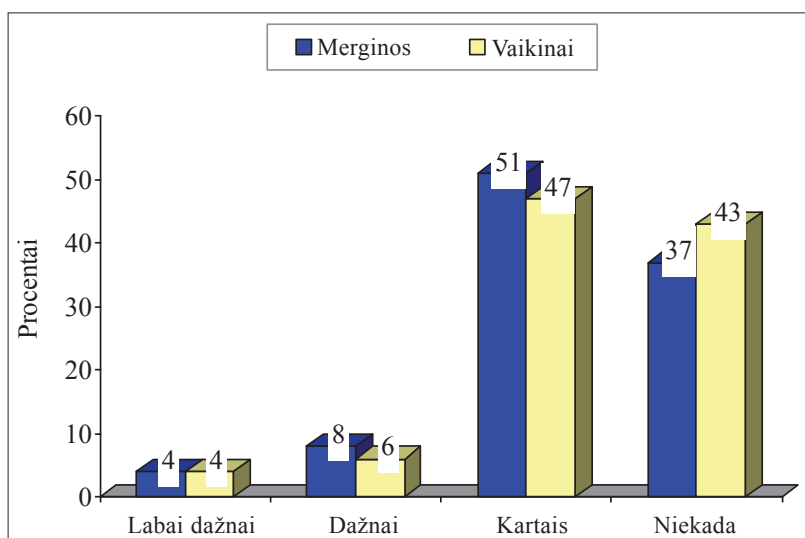
1 pav. Patyčių dažnumo sklaida tarp sportuojančių ir rizikos grupių paauglių

2 pav. Patyčių dažnumo sklaida tarp 5—7 ir 8—10 kl. paauglių

3 pav. Patyčių dažnumo sklaida tarp merginų ir vaikinių

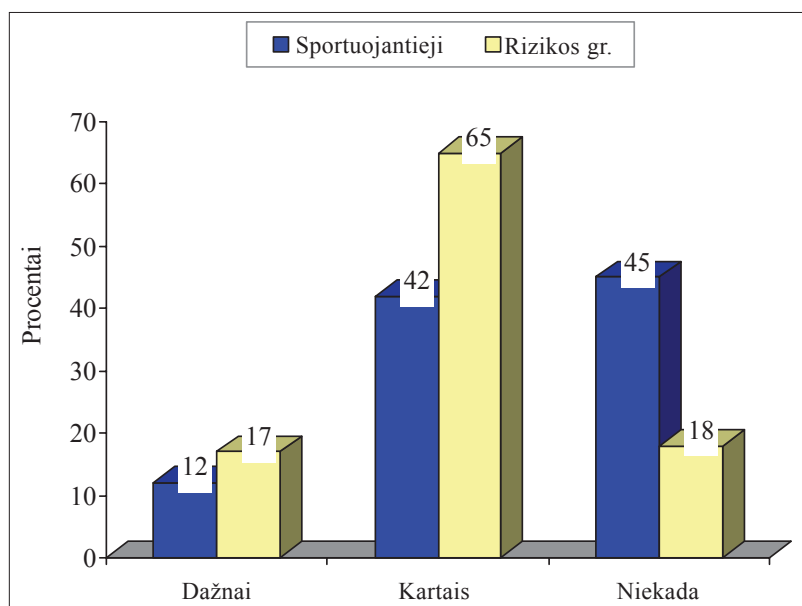

ir labai dažnas patyčias, pusė merginų ir pusė vaikinių teigia jas patiriantys kartais. Tai būdinga abiem tiriamųjų grupėm ($\chi^2 = 6,81$ (3); $p > 0,05$) (3 pav.).

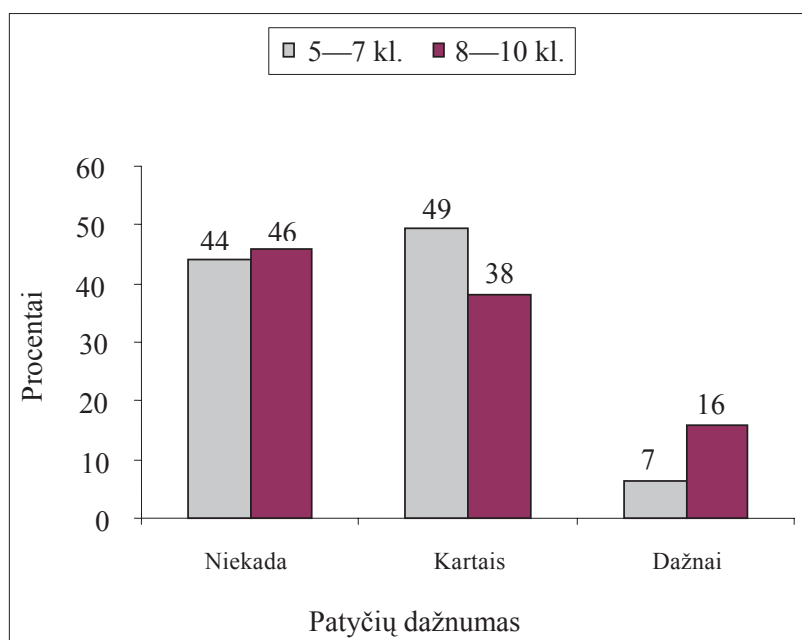
Nagrinėjant pačių paauglių iš kitų tyčiojimosi dažnumą matyti, kad rizikos grupės paaugliai labiau nei sportuojantys prisipažįsta besityčiojantys iš kitų: 65% jų teigia, kad tai daro kartais, 17% — dažnai. Tuo tarpu 45% sportuojančių tiriamųjų nurodo nie-

kada nesityčioję iš kitų vaikų arba tyčiojęsi kartais (42%) ($\chi^2 = 12,56$ (2); $p < 0,01$) (4 pav.).

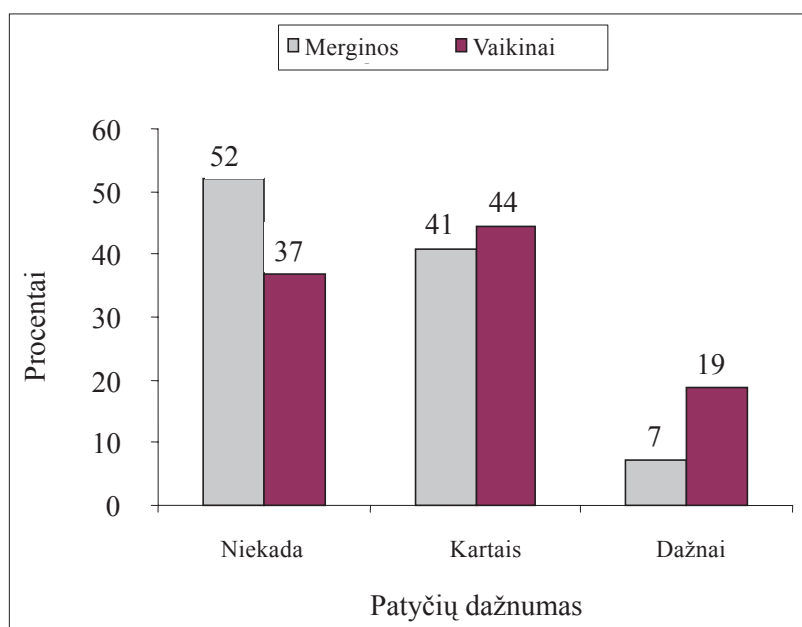
Tyčiojimasi iš kitų bendramokslų mažai lemia lyties ir amžiaus veiksniai. Merginos teigia, kad jos rečiau tyčiojasi iš kitų bendraamžių nei vaikinai ($\chi^2 = 17,1$ (2); $p = 0,000$) (5 pav.), o vyresni (8—10 kl.) paaugliai kiek rečiau tyčiojasi nei jaunesni (5—7 kl.) ($\chi^2 = 10,0$ (2); $p = 0,007$) (6 pav.).

4 pav. Paauglių tyčiojimosi iš kitų dažnumo sklaida

5 pav. Paauglių tyčiojimosi iš kitų dažnumo sklaida lyties aspektu

6 pav. Paauglių tyčiojimosi iš kitų dažnumo sklaida amžiaus aspektu

Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad egzistuoja silpna tiesinė priklausomybė tarp asmens patiriamų patyčių dažnumo ir jo paties tyčiojimosi iš kitų bendraamžių jaunesnių (5—7 kl.) paauglių grupėje ($\gamma = 0,293$; $p = 0,035$). Ši silpna tiesinė priklausomybė taip pat pastebėta sportuojančiųjų grupėje ($\gamma = 0,183$; $p = 0,048$).

REZULTATŲ APTARIMAS

Sportuojantys paaugliai patiria mažiau patyčių ir rečiau jas inicijuoja nei rizikos grupės jų bendraamžiai. Vadinas, sportuojančių paauglių požiūris į save yra geresnis ir jie labiau pasitiki savimi nei nesportuojantys ar rizikos grupės bendraamžiai (Tilindienė, Miškinis, 2003). J. A. Dake, J. H. Price, S. K. Telljohann (2003) taip pat nustatė reikšmingą ryšį tarp tyčiojimosi ir savęs vertinimo, kurį dažnai lemia vaiko socialinis statusas, psichologinė ir socialinė gerovė. Sportuojantys paaugliai save vertina pagal pasiekimus ir pagal tai bando pelnyti pripažinimą, pagarbą tarp bendraamžių, kartu susilaukti ir mažiau patyčių (Hagger et al., 2005). Tuo tarpu rizikos grupės paaugliai pripažinimo socialinio statuso grupėje siekia demonstruodami agresyvų elgesį, ir tai sukelia bendraamžių agresyvumą, patyčias jų pačių atžvilgiu (Bruyn, Cillessen, 2006).

Mūsų tyrimu nustatyta, kad didėjant tiriamųjų amžiui patyčių dažnis mažėja. Tai patvirtina A. Zaborskio, L. Cirtautienės ir N. Žemaitienės 2005 m. tyrimo duomenys. A. Zaborskis ir I. Vareikienė 2008 m. taip pat nustatė: nepriklausomai nuo lyties jaunesnio amžiaus moksleiviai dažniau nei vyresni buvo tapę patyčių aukomis; didėjant amžiui, moksleiviai vis mažiau tyčiojasi iš kitų.

Tiriant patyčių dažnumą lyties atžvilgiu galima teigti, kad tiek merginos, tiek vaikinai jas patiria panašiai. Taigi lyties veiksnys nelemia patiriamų patyčių dažnumo. Tai neatitinka A. Zaborskio, L. Cirtautienės ir N. Žemaitienės (2005) tyrimo duomenų, teigiančių, kad berniukai dažniau nei mergaitės patiria patyčias ir patys labiau linkę tyčiotis iš kitų. Visgi jau 2008 metais A. Zaborskis ir I. Vareikienė nustatė, kad vaikinai daug rečiau nei merginos tampa patyčių aukomis, tačiau dažniau yra linkę tyčiotis iš kitų.

Tyčiojimasi iš kitų bendramokšlių mažai lemia lyties ir amžiaus veiksniai. Merginos teigia, kad jos rečiau tyčiojasi iš bendraamžių nei vaikinai, o vyresni (8—10 kl.) paaugliai kiek rečiau nei jaunesni (5—7 kl.).

Kitų mokslininkų tyrimų rezultatai atskleidžia lyties skirtumus, susijusius su agresyviu elgesiu. Nurodoma, kad berniukai agresyvesni ir labiau priekabiauja nei mergaitės (Ivanauskienė, 2005; Zaborskis ir kt., 2005; Digelidis et al., 2006; Miller, 2007; San Antonio, Salzfass, 2007; Zaborskis, Vareikienė, 2008).

Visgi kai kurie mokslininkai (Eslea et al., 2004— cit. iš Zaborskis ir kt., 2005) nurodo, kad bręstantys paaugliai kuklesni ir labiau gėdijasi, jei iš jų tyčiojamasi, todėl gali nepatvirtinti patirto tyčiojimosi, net jei apklausa anoniminė. Australijos tyrimo duomenimis, kai vaikai paauga, jie gėdijasi prisipažinti apie patirtas patyčias, todėl ir šio tyrimo duomenys gali būti netikslūs (cit. iš Zaborskis ir kt., 2005).

Egzistuoja silpna tiesinė priklausomybė tarp asmens patiriamų patyčių dažnumo ir jo paties tyčiojimosi iš kitų bendraamžių jaunesnių (5—7 kl.) paauglių grupėje. Ši silpna tiesinė priklausomybė taip pat pastebėta sportuojančiųjų grupėje. Tai atitinka tyrimų rezultatus, nurodančius, kad vaikai, iš kurių tyčiojasi, patys pradeda tyčiotis iš kitų (Dake et al., 2003; Ando et al., 2005; Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Yoneyama, Rigby, 2006; Miller, 2007).

IŠVADOS

1. Nagrinėjant paauglių patiriamų patyčių dažnumą 5—10 klasėse nustatyta, kad jis nepriklauso nuo lyties. Tiek merginos, tiek vaikinai patiria analogišką patyčių dažnumą. Sportavimo ir amžiaus veiksniai mažina patiriamų patyčių dažnumą. Sportininkai (tiek merginos, tiek vaikinai) patiria patyčias rečiau nei rizikos grupės paaugliai, o vyresniųjų (8—10 kl.) klasių paaugliai patyčias patiria rečiau nei jaunesniųjų (5—7 kl.).
2. Rizikos grupės paaugliai dažniau tyčiojasi iš kitų vaikų nei sportuojantieji paaugliai. Tyčiojimosi dažnumas iš kitų taip pat priklauso nuo lyties ir amžiaus veiksnių. Merginos teigia, kad jos rečiau tyčiojasi iš kitų bendraamžių nei vaikinai, o vyresni (8—10 kl.) paaugliai — rečiau nei jaunesni (5—7 kl.).
3. Analizuojant asmens patiriamų patyčių ir jo paties tyčiojimosi iš kitų bendraamžių dažnumo raišką nustatyta silpna tiesinė šių reiškinių priklausomybė nuo amžiaus (5—7 klasėse) ir nuo popamokinės veiklos (sportuojančiųjų paauglių grupėse).

LITERATŪRA

- Ando, M., Asakura, T., Simons-Morton, B. (2005). Psychosocial influences on physical, verbal, and indirect bullying among Japanese early adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 25 (3), 268—297.
- Bernthal, M. J., Medway, F. J. (2005). An initial exploration into the psychological implications of adolescents' involvement with professional wrestling. *School Psychology International*, 26 (2), 224—242.
- Bruyn, E. H., Cillessen, A. H. N. (2006). Popularity in early adolescence: prosocial and antisocial subtypes. *Journal of Adolescent Research*, 21 (6), 607—627.
- Bullying by the numbers (2007). *Curriculum review*, 01472453, Jan 46 (5).
- Carlson, L. W., Cornell, D. G. (2008). Differences between persistent and desistent middle school bullies. *School Psychology International*, 29 (4), 442—45.
- Christian, C., Kashiwagi, A. (2007). The wrong plan for schools? *Newsweek (Atlantic Edition)*, 01637053, 1 / 15, 149 (3).
- Dake, J. A., Price, J. H., Telljohann, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *The Journal of School Health*, 73 (5), 173—80.
- Digelidis, N., Boyatzis, A., Chatzigeorgiadis, A., Papaioannou, A. (2006). Aggressiveness, goal orientations and intrinsic motivation in physical education classes. *Inquiries in Sport & Physical Education*, 4 (1), 57—68.
- Dunn Causgrove, J., Dunn, J. G. H., Bayduza, A. (2008). Perceived athletic competence, sociometric status, and loneliness in elementary school children. *Journal of Sport Behavior*, 30 (3), 249—269.
- Fleming, L. C., Jacobsen, K. H. (2009). Bullying and symptoms of depression in Chilean middle school students. *Journal of School Health*, 79 (3), 130—137.
- Fritz, G. K. (2006). Is your child or student a bully or a victim of bullying? *Brown University Child & Adolescent Behavior Letter*, Jun 22 (6), 8.
- Hagger, M. S., Biddle, S. J. H., Wang, C. K. J. (2005). Physical self-concept in adolescence: Generalizability of a multidimensional, hierarchical model across gender and grade. *Educational and Psychological Measurement*, 65 (2), 297—322.
- Ivanauskienė, V. (2005). Paauglių požiūrio į savo klasės atstumtuosius ypatumai. *Socialinis darbas*, 4 (2), 78—83.
- McGuckin, C., Lewis, C. A. (2006). Experiences of school bullying in Northern Ireland: Data from the life and times survey. *Adolescence*, 41 (162), 313—320.
- Miller, K. E. (2007). Psychopathologic behavior: A consequence of bullying? *American Family Physician*, 1 / 15, 75 (2), 252—257.
- Povilaitis, R., Valiukevičiūtė, J. (2004). *Apie priekabiavimą*. Vilnius: Multiplex.
- Povilaitis, R., Valiukevičiūtė, J. (2006). *Patyčių prevencija mokyklose*. Vilnius: Multiplex.
- Root, T. (2006). Student / teacher partnerships can be the key to combat bullying. *Educational Journal*, 92, 7.
- San Antonio, D. M., Salzfass, E. A. (2007). How we treat one another in school. *Educational Leadership*, 64 (8), 32—38.
- Šniras, Š., Malinauskas, R. (2005). Moral skills of schoolchildren: Social behavior and personality. *Society for Personality Research*, 33 (4), 383—390.
- Šukys, S., Jankauskienė, R. (2008). Mokinių sportavimo ir fizinio aktyvumo laisvalaikio sąsajos su psichosocialiniais, elgesio ir mokyklos veiksniais. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1 (68), 92—99.
- Targamadzė, V., Valeckienė, Dž. (2007). Patyčių bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priešasčių, formų ir pasekmių diskursas. *Acta paedagogica Vilnensia*, 19, 159—171.
- Teachers not trained to handle bullying, claims committee. (2007). *Education*, 3 (30), 1263—1272.
- Tilindienė, I., Miškinis, K. (2003). Sporto komandų psichologinio klimato ir jose sportuojančių paauglių pasitikėjimo savimi sąsaja. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 3 (48), 78—82.
- Van der Wal, M. F., De Wit, Cees, A. M., Hirasing, R. A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics*, 111 (6), 1312—1317.
- Van Voorhis, W. C., Morgan, L. B. (2001). Statistical rules of thumb: What we don't want to forget about sample sizes. *Psi Chi Journal of Undergraduate Research*, 6 (4).
- Wilson, A. (2006). The bully problems. *World & I*, 21 (8), 136—141.
- Wolfsberg, J. S. (2006). Student safety from cyberbullies, in chat rooms, and in instant messaging. *Education Digest*, 72 (2), 33—37.
- Yoneyama, S., Rigby, K. (2006). Bully / victim students & classroom climate. *Youth Studies Australia*, 25 (3), 34—41.
- Zaborskis, A., Cirtautienė, L., Žemaitienė, N. (2005). Moksleivių patyčios Lietuvos mokyklose 1994—2002 m. *Medicina*, 41 (7), 614—621.
- Zaborskis, A., Vareikienė, I. (2008). Patyčios mokykloje ir jų sąsajos su moksleivių sveikata bei gyvensena. *Medicina*, 44 (3), 232—239.
- Паниотто, В. И., Максименко, В. С. (2003). *Количественные методы в социологических исследованиях*. Киев. Prieiga internetu : <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/77144.html>.

THE FREQUENCY OF EXPERIENCED BULLYING OF ATHLETES AND RISK GROUP ADOLESCENTS AND THEIR BULLYING AT COEVALS

Ilona Tilindienė, Giedrė Rastauskienė, Irena Valantinienė, Nijolė Lagūnavičienė
Lithuanian Academy of Physical Education, Kaunas, Lithuania

ABSTRACT

Lithuanian and foreign scientists indicate that in the schools the scale of aggressiveness and bullying is growing and as it has been proved by the empirical research (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2004; Christian, Kashiwagi, 2007; Carlson, Cornell, 2008; Zaborskis, Vareikienė, 2008 and others) there are children, who constantly experience bullying by coevals at school.

This article analyzes athletes and at-risk adolescents from the 5—10th forms and their experienced bullying incidence in the age and gender aspects. The purpose of the survey was to disclose the frequency athletes and at-risk adolescents' experienced bullying and bullying carried out by themselves.

Research object was the frequency of 12—15 year-old athletes and risk group adolescents' experienced bullying and bullyings implemented by themselves.

Research tasks: 1) to identify the aspects of gender and age of athletes and at risk adolescents and their experienced bullying frequency; 2) to evaluate the influence of gender and age factors on the frequency of researched bullying at coevals; 3) to disclose the dependence of frequency between person's experienced bullyings and their bullying at other coevals.

296 athletes and at-risk adolescents from various Kaunas town schools participated in the interview, which was carried out in 2008. The subjects were given questionnaires, based on the British City of York school bullying questionnaire, and the data were interpreted using non-parametric statistics.

Analyzing the frequency of experienced bullyings among the 5—10th form adolescents, we determined that it did not depend on gender – girls and boys experienced the same frequency of bullyings. Sports and age factors lowered the frequency of experienced bullying — athletes (both girls and boys) experienced bullyings more seldom than risk-group adolescents and older adolescents experienced bullyings more seldom than younger adolescents.

We found that bullying did not depend on gender — both girls and boys experienced similar frequency of bullying. As for sport and age factors in reducing the frequency of bullying experienced, athletes (both girls and boys) suffered less bullying than of at-risk adolescents, and older adolescents suffered less bullying than younger adolescents.

Analyzing the frequency expression of persons' experienced bullyings and their bullying at other coevals, we determined low linear dependence of these expressions between age and after-school activities (in athletes adolescent groups).

Keywords: frequency of bullying, after-school activities, aggressive behavior.

Gauta 2009 m. balandžio 3 d.
Received on April 3, 2009

Priimta 2009 gegužės 26 d.
Accepted on May 26, 2009

Ilona Tilindienė
Lietuvos kūno kultūros akademija
(Lithuanian Academy of Physical Education)
Sporto g. 6, LT-44221 Kaunas
Lietuva (Lithuania)
Tel +370 37 209050
E-mail i.tilindiene@lkka.lt